

CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNİN TARİHİ DEĞERİ

Historical Value of the Presidential Government System

Doç. Dr. Turan AKKOYUN*

Geliş Tarihi: 09.10.2018 Yayına Kabul Tarihi: 25.11.2018

Öz

2018 yılında geçilen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, son on yıldaki gelişmeler karşısında gerçekleştirilen hamlelere dayanarak birlikte tarihî temeller üzerinde yükselen bir uygulama olmuştur. Bir kültür olarak kabul edilen demokrasinin, Türkiye'de kat ettiği son merhaledir. Darbelerin yolu millî irade ile kapatılmış ve güçlü, kararlı, istikrarlı ve programlı hükümetlerin çalışmaları için fırsat hazırlanmıştır. Ülkenin üniter yapısının anayasal zemine dayanan bir sistemle korunması, doğrudan halkın desteğinin sağlanması, siyaset anlamında politik parçalanmışlık yerine müştereklerde buluşulması, bilimsel ve teknolojik platformların geliştirilmesinde süratli davranılması ile yapılan çalışmalardan sonuç alınması kolaylaştırılmıştır. Sistemin toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde desteklenmesi ve farklı kuşaklara yönelik etkinliklerin benimsenmesi, Türk demokrasi birikimini çok daha ileriye götürecektir.

Anahtar Kelimeler: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi, Tarih, Demokrasi, Millî irade.

Abstract

The Presidential Government System, which was passed in 2018, has been a practice rising based on the historical basis in addition to enduring the movements made in the face of the developments in the last decade. It is the last gradation of the democracy accepted as a culture in Turkey. The way of the coup d'etat has been closed and the opportunity was prepared for the work of strong, decisive, stable and systematic governments. Protection of the unitary structure of the country with a system based on constitutional ground, providing direct community support, being met with the commons instead of political fragmentation in terms of politics and getting results from the studies carried out with speedy approach in the development of scientific and technological platforms has been facilitated. Supporting the system in a way to meet the needs of the society and adopting activities for different generations will lead the accumulation of Turkish democracy much further.

Keywords: Presidential Government System, History, Democracy, National Will.

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, takkoyun@aku.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6391-3905

GİRİŞ

“Belirli bir toprak parçası üzerinde egemen olan belirli bir insan topluluğunun oluşturduğu bir varlık” (Gözler, 2007: 3-31) olarak kabul edilen devlet, mensubu ve hizmetinde olduğu, toplumun kültürel kimliğini yönetime taşıma, problemlere çözüm üretme gayreti içinde olmuştur. Güncel bir ifade ile siyaset ürete gelmiştir.

Toplumsal problemlere kısa vadeli çözüm üretenler, daha öncekileri tekrarlayanlar haricinde, ilk defa üretilen, sonuçları da öncekilerden farklılık gösterenler de olabilmıştır. Toplumun ihtiyacını karşılarken onunla bütünleşebilen uygulamalar, kısa zamanda dar mahalden çıkıp, millî hatta evrensel bir niteliğe bürünebilmektedir. Başlangıçta fark edilemeyen ya da çok önemsenmeyen hadiseler karşısında geliştirilen tavır, tutum ve davranışların sonuçlarında “insanların gündelik hayatında bile yer alması” gereken tarih öğreniminin (Togan, 1983: 18) katkısıyla, yerel- ulusal- evrensel gelişimi ya da çöküşü izlemek mümkün görünmektedir.

1789 Fransız Devrimi başladığında diğer devletler bunun bir iç mesele olduğunu, hatta kendilerinin daha kârlı çıkacaklarını hesaplarken, hareketin ortaya çıkardığı düşünceler, sistemler, devlet yönetimi anlayışı bütün dengeleri alt-üst etmiş, devletler arasındaki dayanışmalar, müzakereler, antlaşmalar ve tavırlar, tarihî gelişmelerin seyrini değiştirmeye yetmemiştir.

Sanayi devrimi ile üretim biçimini değiştiren Avrupa'nın karşısında giderek fakirleşen ziraî üretime dayanan ülkeler, batıdaki yönetim şeklinin alınması halinde meselelerini tamamen ortadan kaldıracabilecekleri gibi bir düşünceye kapıldılar. *Sened-i İttifak*, *Tanzimat* ve *Islahat Fermanları* ile topyekun batılılaşma çizgisine dahil olan, bir taraftan Türk, bir taraftan İslâm, bir taraftan da Roma yönetim biçimini yeniden şekillendirip çok köklü bir gelenek ortaya çıkararak Osmanlı Devleti de iç ve dış hadiseler karşısında hamlelerini daha da ileriye taşıdı.

1876 yılında Meşrutî idareye ulaşırsa da, II. Abdülhamit, Avrupa karşısında ilk defa toplumsal temelli ve destekli İslâmî esaslı, bir fikir akımının hazırlayıcısı ve uygulayıcısı oldu. Eğitim, ekonomi, enerji ve ulaşım sektörüne dayalı geniş amaçlı, kıtalararası, evrensel, fonksiyonel bir programla ortaya çıktığından, dünyayı kendi aralarında sömürgelere ayırma yarışına girenlerin

hedefi haline geldi. Sultan, Osmanlı sınırları ile yetinmeyip tüm Müslümanların yaşadıkları alanları programına aktif olarak dahil etti. Toplumlararası ve devletlerarası platformda güven, endişe ve korku gibi farklı hatta birbirine zıt duyguların harekete geçmesine sebep oldu.

XIX. Yüzyılın son çeyreğinde başlayıp devam eden *Anayasa* mücadeleleri, XX. yüzyılda II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında yurtiçinde, uluslararası platformlarda gizli antlaşmalarla ülkenin paylaşılması, mütareke döneminde de Türklüğün ölüm-kalım mücadeleleri ile bir arada iç-içe gelişmek zorunda kaldı. III. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa'nın Amasya'dan ilan ettiği "milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır" kararının gereği olarak bir yandan milli bağımsızlık, diğer taraftan da millî egemenlik sağlanmaya çalışılıyordu. 23 Nisan 1920 günü açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi¹, "zor bir görev yüklenerek" (Aslan, 2001: 11) Türk tarihinin de bir dönüm noktası oldu.

Türklüğün bağımsızlık mücadelesinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Ordularının ilk zaferinin hemen ardından sıralanan İstiklâl Marşı'nın kabulü ve *Moskova Antlaşması*'nin imzalanması gibi olaylardan bir tanesi de "meclisin başkanı hükümetin de başkanıdır" prensibinin anayasal hale getirildiği 20 Ocak 1921 tarihli 85 numaralı *Teşkilât-ı Esasiye Kanunu*'nun kabulüdür. *Meclis Hükümeti Sistemi*'ni esas alan, yasama ve yürütme yetkilerini meclise veren, güçlü bir güçler birliğini savunan bu *Anayasa*, bağımsızlığın argümanlarından birisi kabul edilmiştir.

"İnsanlık tarihinin büyük topluluğu" (Göka, 2017: 310) Türkler kendinden emin bir hareketle 26 Ağustos 1922 tarihinde Kocatepe'de başlayıp, beş gün sonra Dumlupınar'da kesinleşen Büyük Taarruz (Türk, 1967; Üçüncü, 2012) ile emperyalist unsurları 9 Eylül'de İzmir'den Adalar Denizine dökmüştür. 1923 yılında *Lozan Barış Antlaşması* ile kararlılığını pekiştiren Anadolu Türklüğü bağımsızlığını dünyaya kabul ettirmiş, aynı yılın 29 Ekim'inde de cumhuriyeti ilan ederek *parlamentar sistem*e geçmiştir.

¹ Birinci TBMM'nin açılmasıyla Ankara merkezli yeni devletin tesisi ve gelişimi hakkında bk. (Çoker, 1994; Akın, 2002; Güneş, 1997; Velidedeoğlu, 1990).

1. CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNİ HAZIRLAYAN YAKIN GELİŞMELER

24 Haziran 2018 tarihinde gerçekleştirilen erken genel seçimle, ikinci tura kalmadan Türkiye’de *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi*’ne fiilen geçilmiştir. Sistemin gereği olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri de belirlenmiştir. Kısaca özetlenen Türk demokrasisine ait bu hususun, tarihî ve esaslı bir değeri bulunmaktadır.

Yarım yüzyılı aşan bir temele dayanan, bilhassa darbeler² karşısında, demokrasi adına zaman zaman devlet ve siyaset adamlarının gündeminde yer alan sistemin geçiş sürecinde daha ziyade son on bir yıldaki gelişmeler etkili olmuştur. 2007, 2014, 2016 ve 2017 yıllarındaki hukuki adımlardan sonra gerçekleşmiştir. Bahsi geçen her adımın aslında karşı adım olduğu ve Türk milletinin iradesinin geriye düşüşe izin vermemesi ile gerçekleştiği görülmektedir. Tarihî açıdan bakıldığında Türk milleti geleceğini, teferruatı kabarık ince çizgiler üzerinden geçerek belirlemiştir.

27 Nisan 2007 tarihli E-muhtıra: Ahmet Necdet Sezer’in görevini devre-deceği yeni Cumhurbaşkanı seçiminin ilk turu akşamında saat 23.17’de gelen, “Cumhurbaşkanı eşi başörtülü olamaz” tartışmaları ile başlayan süreç, web sayfasından muhtıra ile krize dönüştü. Karşı hamle, aynı yıl 5678 sayılı Kanun’la Cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesinin kabulüyle gerçekleşti. Böylelikle *yarı başkanlık sistemine* yaklaşılmışsa da “Cumhurbaşkanını siyasal sistemin temel unsuru haline getirmediğinden” (Kılıç, 2016: 472) önemli ancak eksik bir adım atılmış oldu. *E-muhtıra* ve sonrasındaki gelişmeler Türkiye’de *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi*’ne geçişin en keskin dönemecini oluşturmaktadır. Olay sadece devlet yönetimi sorumluluğu ile sınırlanmamış bilakis siyasetten hukuka, toplumsal yaşantıdan kültüre kadar kamuoyunun gündemine yerleşmiştir. Halk, sandıkta oylarıyla desteklediği liderin ardından, adını koymadan *başkanlık sistemine* yönelmiştir.

10 Ağustos 2014: Halk, bu tarihte Cumhurbaşkanını ilk defa bizzat kendisi, tek turda seçti. “Sistemin Cumhurbaşkanlığı kurumunun yapısındaki çelişme” (Sirmen, 2014) üzerinde durulsa da yedi yıl önceki dış endişeler rafa kaldırılmış oldu. Sistemin değişme zarureti uzun zamandan beridir hissedilmekteydi.

² Türk demokrasinin darbelerle yolunun kesilmesi hakkında bk. (Köylü, 2016).

Bu seçim “bir yönüyle *başkanlık sisteminin* küçük provası niteliğinde” (Genel, 2015: 57-98) gerçekleşmiştir.

11 Ekim 2016: Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin grup toplantısında “şu anda *Anayasa* çiğnenmekte ve suç işlenmektedir” ifadelerini kullandıktan sonra yasalarda belirtildiği üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kanunlaştıracacağı, ya da referanduma götüreceği yolu göstermiş, ikinci yolda partisinin “Türk milletinin vereceği her karara saygılı ve bağlı kalacağını” dile getirmiştir. Tercihlerinin “*parlamentar sistemin* devamı, güçlendirilmesi, reforma tabi tutulması” olduğunu da ayrıca ifade etmiştir. Böylece grup toplantısından başlayan süreç, Türkiye Büyük Millet Meclisi üzerinden referanduma uzanmıştır.

16 Nisan 2017 tarihli referandumda halkın % 51'nin *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi* uygulamasını kabul etmesi ile 2019 yılından itibaren başkanlık modeline geçiş benimsenmiştir. Böylelikle «son dönemlerde bütün dünyada güvenlik ihtiyacının büyümesi ve kitlelerin kendilerini daha fazla tehdit altında hissetmesine bağlı olarak güçlü lider, güçlü devlet, hızlı ve etkin karar alma, yönetimde süreklilik ve istikrar gibi kavramlar” ile hukuk düzenlemelerine yönelik “anayasal arayışlar” (Coşkun, 2017: 27) bir ölçüde karşılık bulmuştur.

On yıllık süreçte gelişen hususların Türk tarihinin bütünüyle ilişkisi bulunmaktadır. Beş bin yıldan beri varlığı bilinen, iki bin yılı aşkın bir zamandır devletiyle varlığını muhafaza eden, bin yılı aşkın bir zamandan beri devlet yönetimini inanç sistemiyle iç içe yürüten, bin yıla yakın bir zamandan beridir de elde ettiği ikinci anavatanında ülkesi ve devletini “Türkiya” (Danişment, 1979: 340) olarak bütün dünyaya kabul ettiren Türklük, Fransız Devriminin yüzyıl sonrasındaki süreçte “anayasal” açıdan da dahili ve harici bir mücadeleye girişmiş, aynı anda bağımsızlık ve egemenlik mukavemeti göstermek zorunda kalmıştır.³

Yüzüncü yılına ulaşılan *Mondros Mütarekesi* ile başlayan süreçte Türk milleti bir ölüm-kalım mücadelesine girişmiş, bağımsızlığını elde ederken egemenlik zihniyetini, kaynağını ve anlayışını da değiştirmiştir. Demokrasinin bir kültür olduğundan hareketle Türkiye’de “Atatürk’ün başaramadığını İnönü

³ Tarihi süreç ele aldığımız konu açısından tarafımızdan farklı akademik çalışmalar halinde şuralarda ele alınmıştır. (Akkoyun, 2013a: 559-590; Akkoyun, 2013b: 7-37; Akkoyun, 2016: 140-157; Akkoyun, 2000: 217-219; Akkoyun, 1998: 32-40; Akkoyun, 2018).

gerçekleştirmek ve demokrasiyi yerleştirmek istiyordu.” (Velidedeoğlu, 1973) Çok partili siyasi hayata geçilmesi, demokrasiyi geliştirse de kalıcı kılamadığı gibi, ne yazık ki 27 Mayıs 1960 darbesi de bir istisna teşkil etmedi. Bilakis iç ve dış kaynaklardan beslenen darbeler kimilerince ümit, kimileri üzerinde bir korku salgını halinde Türk demokrasisi üzerinde ağırlığını sürdürdü.

Darbeler ya da etkisi hissedildiğinde liderler, partiler, halk tarihî değeri bulunan tavır ve düşünceler geliştirdiler. Bazen gazete sütunlarında, bazen haber bültenlerinde, bazen konferans salonlarında, bazen de kitaplarda sarf edilen sözler, kaleme alınan yazılar siyaseten karşılık bulamadan kütüphane raflarında yerlerini alarak tarih biliminin kaynağı haline geldi. “Cumhurbaşkanlığı seçimi tek dereceli olmalıdır. ‘Devletin başını millet kendisi seçmelidir’ diye Adalet Partisi Genel Başkanının kaç defa ikazda bulunmuş olduğu henüz hatırlardadır. Fakat ne yazık ki buna, ne partiler yönünde, ne de basında, pek rağbet gösteren çıkmamıştır.” (Fuad, 1973) En azından I. Meşrutiyet’in ilanından beridir hedeflenen bu yönde olmamış, müştereklikler geçici kabul edilmiş, istikrarlı bir şekilde *parlamentar sistem* üzerinde durulmuş, keskin ayırımlarda bunun bir rejim meselesi, kabulü mümkün olmayan bir husus olduğu iddiasından hareket edilerek siyaset üretilmeye çalışılmış, değişiklik yerine statükonun muhafazasının pragmatikliği vurgulanmıştır.

Başkanlık sistemi denildiğinde dünyadaki konumundan dolayı ABD yönetimi akıllara gelse de Meksika, Kolombiya, Bolivya, Brezilya, Nijerya, Azerbaycan, Endonezya, Güney Kore, Filipinler, Arjantin, Peru, Şili gibi birçok ülkenin devlet idaresi bu sistemle yürütülmektedir. Her birini diğerinden ayıran pek çok hususiyet bulunmaktadır.

*Parlamentar sistem*deki aksaklıkları ortadan kaldırarak “demokrasiyi rayına oturtmaya çalışan” (Güzel, 2013: 477) Adnan Menderes başta olmak üzere Süleyman Demirel, Turgut Özal, Necmettin Erbakan, Alparslan Türkeş, Muhsin Yazıcıoğlu, Hasan Celâl Güzel gibi Türk demokrasisinde kendince izler bırakan birçok devlet adamının “gönlündeki aslan” olan sistemin belli başlı farkları şunlardır (Uluşahin, 1999: 30):

- Başkanın doğrudan halk tarafından seçilmesi,
- Belli bir süre için seçilen Yasama organının güvenoyuna ihtiyaç hissetmemesi,

- Yürütmenin tek kişinin sorumluluğunda olması.

Başkan; hem devlet, hem de hükümet başkanı konumundadır (Uluşahin, 1999: 42). Yasama organı tarafından güvensizlik oyu ile düşürülmesi de söz konusu değildir (Uluşahin, 1999: 32). Başkan halkın nazarında desteğini yitirmiş olsa bile görevinin başında kalmaya devam eder (Uluşahin, 1999: 94). Kısaca ifade etmek gerekirse aynı kişi aynı anda hem yasama, hem de yürütme organı mensubu olamaz.

Türk Demokrasi Tarihi “sistemli ve katı bir vesayetçiliğe rağmen, parlamento ve demokrasiye giden yolda bilinçli ve sabırlı mücadeleler tarihidir.” (İyimaya, 2017: 74) Son üç çeyrek yüzyıldaki «sabırlı mücadele» bunu daha da öne çıkarmaktadır. Kendisine demokrasi hediye edilmeyen ve tarih boyunca «devletsiz» yaşayamayan Türk milleti yaşam tarzına uygun, devlet mekanizmasını koruyan bir mücadelenin içinde olmuştur.

Demokrasiye geçiş öncesi ve elbette ki demokrasi döneminde Türkiye'mizin bir parlamentosu olmuştur, vardır ve bundan böyle de hep var olacaktır. “Türkiye'deki câri hükümet sistemi, «Parlamentolu Vesayet Sistemi»dir. Sistemde parlamento, vesayetın meşrulaştırılması aracıdır. Darbe, muhtıra ve diğer egemenlik krizleri gibi ancak zor zamanlarda yüksek görünürlük kazanan vesayet karşısında etkinliği olmayan bir sistemin sistemsizliğe yahut demokrasi dışı sisteme tekabül ettiği bir yana; tarihsellik içinde Çankaya (Cumhurbaşkanlığı), Anayasa Mahkemesi, Millî Güvenlik Kurulu ve benzeri doruk egemenlik dinamikleri, tasarım ve işleyişleri ile *parlamentar sistem* tariflerini geçersiz kılabilecek yapısal unsurlardır. ... Süreç içinde gerçekleşen darbe ve muhtıralar, Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde sistematik olarak vizyona konan kontrollü krizler ve akla sığmayan siyaset mühendisliği pratikleri dahi aynı nitelendirmeyi haklı kılan farklı argümanlardır.” (İyimaya, 2017: 73-74)

Parlamentolu vesayet rejimi, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi modeline geçişle birlikte 2007 yılından itibaren gerilemeye başlamıştır. 1876 yılından beridir seçimler, siyasal partiler, parlamento hususunda bir demokrasi birikimi ve demokrasi kültürünün oluştuğu da göz ardı edilemez.

2007 yılında Cumhurbaşkanlığı seçimi aşamasında anayasal süreç, Ana Muhalefet Partisi, Silahlı Kuvvetler ve Anayasa Mahkemesi'nin hamleleri ile tıkanmıştır. Bu operasyon iktidar partisinin karşı hamlesiyle “Cumhurbaşkanının

halk tarafından seçilmesi formülüyle buharlaştırılmıştır.” 21 Ekim 2007 tarihli değişiklik sembolik yetkilere sahip parlamentolu vesayet sisteminin geçersizliğine atılmış ilk adımdır. “Milletin doğrudan seçtiği Cumhurbaşkanı, meclise seçtirilen Cumhurbaşkanılarında olduğunun aksine vesayetin güdümüne giremezdi. Birinci kırılma, *Anayasa*’da biçimlenen hükümet sistemi çelişkilerinin giderilmesi bağlamında Cumhurbaşkanı’nın halk tarafından seçilmesi sıçramasını kaçınılmaz kılmıştır.” (İyimaya, 2017: 75)

İkinci kırılma noktası da 15 Temmuz 2016 tarihli dış güdümlü kalkışma ve işgal teşebbüsüdür. Teşebbüsün maddi ve sosyal hasarı çok büyük oldu. «Olay, anında gelişen millî idrakte ve büyük bir ferasetle bastırıldı. Ne var ki, hiçbir darbe girişimi ile mukayese edilemeyecek ve var oluşumuza yönelen bu tehdit karşısında yeniden yapılanma ihtiyacı ve hükümet sisteminde dönüşüm (sıçrama) kaçınılmaz bir şart haline gelmiştir. Dünyada ve çevremizde ağırlaşan koşullar, çeşitlilik kazanan tehditler ve yaşanan cinnet karşısında, parlamentolu vesayet sistemi ile bekamızı sürdürmenin imkanı kalmamıştır. *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine* geçişi kaçınılmaz olarak zorunlu kılmıştır.” (İyimaya: 2017: 75)

Ancak *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine* geçiş, iktidar partisinin değil muhalefet partisi MHP’nin “15 Temmuz üzerine geliştirdiği tavır ve siyaset” ile mümkün olabilmiştir. Muhalefette yer alan siyasi parti lideri “Türk milletinin vereceği karara saygılı ve bağlı” kalacağını dillendirerek iç siyasette etkin bir konum yakalamıştır. Çeşitli siyaset ve fikir adamlarının hariçten yaptıkları yorumlar, seçim tahminleri, sandıktaki sonuçlara yaklaşmamıştır. “Karara saygılı ve bağlı” kalma ifadesi Türk Demokrasisinin önemli kilometre taşlarından birini teşkil etmiştir.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişte Türk milleti, referandum konusunda farklı siyasi teşekküllerin hür bir ortamda gerçekleştirdiği propagandaların sonrasında tercihini, sandığa yansıtarak millî iradeyi gerçekleştirmiştir. Türk demokrasi tarihinin birçok kırılma noktasında (1950, 1983, 1999, 2002, 2007 yıllarında) olduğu gibi geleceği yakalamıştır. Siyasetin aynı nispetteki durumu daha ayrı bir çalışma konusu yapılmalıdır.

Türkiye, 16 Nisan 2017 günü Türk demokrasisi için tarihî bir referandumu gerçekleştirerek % 48.6 ya mukabil % 51.4 nispetiyle *Cumhurbaşkanlığı Hükümeti Sistemine* geçişi hukukî hale getirdi. Tarihî olayın hemen ertesi günü

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, merhum Cumhurbaşkanı Turgut Özal ile merhum başbakanlar Adnan Menderes ile Necmettin Erbakan'ın kabirlerini, ardından Eyüp Sultan, Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim'in türbelerini ziyaret etti (Hem, 2017). Referandumun hemen öncesinde de merhum başbakan yardımcılarında Alparslan Türkeş'in kabrini ziyaret etmişti. Bu ziyaretler, resmiyetin ötesinde anlamlar taşımaktadır.

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Getirdikleri: Yürütmenin (Cumhurbaşkanı) millet tarafından seçilmesi, *Anayasa*'da belirtilen beş yıl boyunca herhangi bir güvene muhtaç olmaksızın görevini sürdürmesidir. Cumhurbaşkanının ikinci defa seçilebilmesidir.

Beş yıllığına seçilen meclisin yasama ve denetim erki tekeline elinde bulundurmasıdır.

Bu sistemde Yasama ve Yürütme saf bir kuvvetler ayrılığına kavuşmakta, her iki egemenlik rasyonelleşmektedir. Bu kurallar vesayet sistemini kesinlikle ortadan kaldırmaktadır.

Tıkanma ve kilitlenme halinde hem Cumhurbaşkanının, hem de meclisin öbürünün seçimini yenileme yetkisi bulunmaktadır. Ne var ki;

- Yenileme, yenileyen organın diğer organla birlikte seçime gitmelerini zorunlu kılmaktadır.

- Mekanizmanın temel amacı, seçim gibi riski göze almak yerine, uzlaşmayı demokratik cebirle sağlamaktır. Hareketsizliği, kilitlenmeyi aşma amacı taşımaktadır.

- Kilitlenme kaçınılmazsa halka müracaat edilecektir.

- Devlet ya da Cumhurbaşkanının halk tarafından seçildiği rejimde başkan aynı zamanda parti mensubudur. Çoğunlukla genel başkandır.

- *Başkanlık sisteminin* en büyük açmazı başkanı seçen çoğunluk ile meclisi oluşturan çoğunluğun aynı eğilimde olmamaları, farklı siyasi fikirlere sahip olmalarıdır. Bölünmüş iktidarlar *başkanlık sisteminde* de istikrarsızlığa sebebiyet verebilirler. Sistem çok kutupluluğu iki kutba dönüştürmekte, genellikle iki parti üzerinden yürütülmektedir.

- Cumhurbaşkanı sadece Yürütme yetkisine ilişkin kararname çıkarabilir. Yasa ile ilgili konularda kararname çıkaramaz. Aynı zamanda Yasama organının kararname karşısı bir yasa çıkartması, böylelikle kararnameyi yürürlükten düşürme yetkisi vardır. Yasa-Kararname arasındaki çatışma, yasaya mutlak bir üstünlük tanımaktadır.

- Cumhurbaşkanı temel hak ve özgürlükler hakkında kararname çıkaramamaktadır. Çünkü bu alan Yasama organının münhasır alanıdır. Ayrıca kararnameler, anayasal yargı kontrolüne tabidir.

İkinci Dünya Savaşında sifira hatta çok daha aşağılara inen Almanya toparlandı halde, Millî Mücadele sonrasında hiç savaş görmeyen Türkiye bir türlü kalkınmadı. 1945 yılında çok partili rejime yönelen, 1950 yılında seçim yoluyla iktidarı değiştirebilen Türk demokrasisi siyasi krizlerle uğraşmak zorunda kaldı. Vesayet kurallarına karşı istikrar arayışını ve mücadelesini sürdürdü. *Parlamentar sistem* darbelerle maruz kaldığında liderler “*başkanlık sistemi*” özlemini kamuoyu ile paylaştılar, ciddi anlamda çalışmalar yaptılar, yaptırıldılar. Burada Başbakan Turgut Özal’ın 1980’li yıllardaki çalışmaları⁴ kendinden öncekilerden bir istisna teşkil ettiği gibi sonrasındaki gelişmelere de yol göstermiştir.

2. TÜRKLERDE GÜÇLÜ DEVLET YÖNETİMİNİN TEMELLERİ

Kimmer, İskitlerin karmaşıklığından sonra Hun, Göktürk, Uygur, Karluk, Oğuzların sürekliliğinde, toplumun etkili unsuru devletin varlığı ve bağımsızlığıdır. Mevcudiyetinin korunması yolundaki mücadeleler, kayıplar karşısında yenisinin tesisini mümkün kılmıştır. Türklüğün insan kitlesi ile devleti arasındaki rabita her ikisinin şekillenmesine katkı sağlamıştır. Budizm karşısında Göktürklerin, Maniheizm karşısında Uygurların tavırları toplumsal yaşamı da devlet yönetimini de doğrudan etkilemiştir.

⁴ “*Başkanlık sistemini* en fazla arzu eden karizmatik lider, merhum Özal’dır. Aralık 1983’te Başbakan olduğunda 12 Eylül kalıntısı Cumhurbaşkanı Evren’in müdahalelerinden bunaldığı zaman, Cumhurbaşkanı’nın yetkilerinin azaltılması gerektiğini savunmuş; hattâ Başkanlık Müsteşarlığı yaptığım sırada bana, Cumhurbaşkanı’nın yetkilerinin kararnameler üzerindeki tasarrufunu azaltan bir kanun tasarıları hazırlamıştı. Lâkin, demokrasi yerine oturmaya başlayınca, özellikle de Cumhurbaşkanı olmayı aklına koyunca, *başkanlık sistemini* savunmaya başladı. Esasen rahmetli Özal, 1982 *Anayasa*’sından haklı olarak şikayetçi idi. Bana kısa, öz ve esnek bir *Anayasa* taslağı hazırlama görevi verdi. *Parlamentar sistem, başkanlık sistemi* ve *yan başkanlık sistemine* göre, 35 maddelik *Anayasa* taslakları hazırlayarak kendisine verdim. Beğendiğini söyledi. Ancak, 26 Mart 1989 Mahallî seçimlerinden sonra ANAP süratle güç kaybetmeye başlamıştı. O’nu Cumhurbaşkanı olarak seçmeye muvaffak olduk fakat yeni bir *Anayasaya* gücümüz yetmedi.” (Güzel, 2013: 477).

Karlıkların İslamiyet'i kabulü de devlet yönetimini doğrudan etkileyen bir unsur olurken aynı coğrafyada iktidarı devralan Oğuzlar, tesis ettikleri Selçuklu Devletiyle dahil oldukları medeniyetin siyasi liderliği ile birlikte Türklüğe ikinci bir anavatan kazandırmışlardır. Devlet idaresi ve insan kitleleri ile Anadolu'dan Balkanlara oradan da Orta Avrupa'ya uzanılmıştır.

Eski Türk töresinin yanına eklenen dinî otorite ile birlikte sahip olunan coğrafyanın köklü siyasi otoritelerinin devlet yönetimi güçlü bir merkezi otorite etrafında birleştirilmiş, kendisini yok etmek üzere harekete geçenler aslı unsura dayanarak yok edilmiştir.

Birbirinden farklı zamanlarda devlet idaresini elinde tutanlardan Mete Han, Attila, Bumin Kağan, Kapgan Kagan, Bilgehan, Satuk Buğra Han, Gazneli Mahmut, Tuğrul Bey, Alparslan, Süleyman Şah, Alaeddin Keykubad, Osman Gazi, Yıldırım Beyazıt, Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman gibi hükümdarlar güçlü devlet yönetiminin temsilcileri olmuşlardır. Aynı şekilde hükümdarlık makamında bulunmamış olsalar da Tonyukuk, Nizamülmülk, Sokullu Mehmet Paşa, Köprülü Mehmet Paşa gibi vezirler de hükümdarlar adına güçlü devlet yönetimi ile tarihi görevler üstlenip başarılı olmuşlardır. Zayıflık görüldüğünde Savcı, Cem, Mustafa, Beyazıt gibi şehzadeler güçlenmenin hayalini yaşatmışlardır.

Coğrafi Keşifler, Fransız Devrimi, Sanayi Devrimi gibi gelişmelerin etkilemesiyle dünyanın yönetimini sömürgeci yönetime taşıyanlar karşısında Osmanlı Devleti, geleneksel yapısıyla direndikçe daha da geriye düşmüşken XIX. yüzyılın son çeyreğinde II. Abdülhamit İslamî esaslı bir uygulama ortaya koyunca büyük bir reaksiyonla karşılaşmıştır. Padişahın da güç aldığı kaynak Türk tarihinin derinliklerinden gelen güçlü devlet yönetimi olmuştur.

XX. yüzyıla güçlü bir merkezi yönetime sahip sultan ile giren Osmanlı Devleti, içeriden gelişen ancak dış destek konusunda zorlanmayan meşrutî yönetim baskısı karşısında 1908 yılında II. Meşrutiyet'i ilan ettiği yıldan itibaren on yıl içerisinde hem insan kitlesinin, hem de ülkesinin çok büyük bir kısmını yitirmiştir. Bu noktada bin yıla yaklaşan zamandır sahibi olunan coğrafyanın kaybının devlet yönetimi ya da güçlü otorite tarafından mı yitirildiğinin izahı, çok kolay görülmemektedir. Ancak Türk milleti tarihî yolculuğunu sürdürmektedir.

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan *Mondros Mütarekesi* ile birlikte dünyanın galip emperyalist güçleri elde kalan son “ata yurdu”nun da işgali için birisi batıda, diğeri de doğuda olmak üzere iki unsur daha ilave ettiklerinde Türk milleti son imkanlarını kullanarak onları vatanından uzaklaştırmıştır. Elde ettiği başarısını *Lozan Barış Antlaşması* ile dünyaya tanıtmış, bağımsız devletiyle birlikte yolculuğuna devam etmiştir.

29 Ekim 1923 - 14 Mayıs 1950 arasındaki 27 yıllık dönemde Mustafa Kemal Atatürk 15 yıl, İsmet İnönü de 12 olmak üzere Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanlığı ve Cumhurbaşkanlığı görevlerini birlikte yürütmüşlerdir. Bu dönemde kurulan 18 hükümette 9 başbakan vardır ancak devlet yönetiminde Cumhurbaşkanı ön plandadır. İktidarın içinden doğarak devlet yönetimine yeni bir boyut (Akandere, 1998: 353) kazandıran Demokrat Parti (1950-1960), Adalet Partisi (1965-1971), Anavatan Partisi (1983-1991), Adalet ve Kalkınma Partisi (2002-2018) tek başına iktidar olmuşsa da güçlü bir devlet yönetimi anlayışı görülmemiştir. Bunların yanında halkın “millî irade” ile sağlamış olduğu tek başına istikrar dönemleri ise Menderes, Demirel, Özal, Erdoğan dönemlerinde olduğu gibi darbeler ile kesintiye uğratılmıştır (Sofuoğlu, 2017: 4). Bunlardan sadece bir tanesi darbecilerin safında, yanında ve yönünde yer alarak, millî iradenin karşısında yolculuğunu tamamlamıştır.

3. CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ'NE TÜRK MİLLETİNİN TAVRININ TARİHİ NİTELİĞİ

Demokrasiyi benimsemiş ülkelerde *başkanlık*, *yarı başkanlık* ve *parlamentar* olmak üzere üç farklı hükümet sistemi uygulanmaktadır. Ülkeler arasındaki uygulamalar bazen farklılaşırken, bazen de birbirleriyle örtüşmekte hatta iç-içe geçmektedir. Bunun ülkelerin iç dinamikleriyle bağlantılı olduğu, ortaya çıkan siyasi krizlerin aşılması ya da tekrarlanmaması düşüncesinden kaynaklandığı söylenebilir. *Başkanlık sistemi* Amerika Birleşik Devletleri, *yarı başkanlık sistemi* Fransa, *parlamentar sistem* de İngiltere ile özdeşleşmektedir. Sistemlerin özünden kaynaklanan meseleleri olduğu kadar işleyişlerinin de problemleri bulunmaktadır. Kısaca her birinin iyi örnekleri gibi, kötü örnekleri de vardır.

3.2 Türk demokrasisi sarsıntılı, sancılı dönemlerden geçmesine rağmen köklü bir devlet geleneğinin devamı olarak kendini göstermiş, bölgesinde ve mensubu olduğu medeniyet ve kültür dairesi içinde kıyaslanamayacak kadar

büyük bir tecrübe kazanmıştır. XIX. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren *Anayasa* ya da *Anayasa* mücadeleleriyle devlet hayatını şekillendiren yönetimi her birinden tarihin renklendiren kazanımlar elde etmiştir.⁵ 1876'da ilk parlamentosunu oluşturmuş, II. Meşrutiyet devrinde *parlamentar sistem*in sınırlarını çizmeye çalışmış, Millî Mücadele yıllarında da bağımsızlık savaşının yanında “millî egemenlik” kavramını *Meclis Hükümeti Sistemi* “TBMM Rejimi” (Hacıfettahoğlu, 2016: 68-89) içinde şekillendirmiş, cumhuriyetin ilk yılı içinde de kuvvetler ayrılığı prensipli *parlamentar sistem* benimsenmiş, iki askeri darbenin gölgesinde hazırlanan 1961 *Anayasası* ve 1982 *Anayasası* ile aynı sistemin (Karatepe, 2017) işleyişinde karar kılınmıştır. Toplum için çağın ihtiyaçlarını karşılamada bir takım gelişmelerin, devlet yönetiminde karşılık bulması normaldir. Türk milletinin karşılaştığı problemler karşısında benimsediği anayasalarda da bunu takip etmek mümkündür. II. Meşrutiyet'in ilanını izleyen zaman dilimindeki kararlar ve uygulamalar “çoğulcu bir siyaset ve toplumsal kültürel hayat” (Genel, 2015: 65) ortaya çıkarmıştır.

1. maddesiyle millî egemenlik ilkesini açık bir şekilde benimseyen (Esen, 2011: 117) 1921 *Teşkilat-ı Esasiye Kanunu*'nda *Meclis Hükümeti Sistemi* yürürlükte iken 29 Ekim 1923 günü ilan edilen Cumhuriyet ile birlikte 10. maddede Cumhurbaşkanının seçimi usulü hükme bağlanmış, 12. maddesinde hükümetin kuruluşu biçimi hakkında şu hükme yer verilmiştir: “Başbakan, Cumhurbaşkanı tarafından ve meclis üyeleri arasından seçilir. Diğer bakanlar, Başbakan tarafından gene meclis üyeleri arasından seçildikten sonra, tümü Cumhurbaşkanı tarafından meclisin onayına sunulur.” (Yazıcı, 2011: 115) Cumhuriyet'in ilanından sonra yeni baştan hazırlanan 1924 *Anayasası*, *parlamentar sisteme* geçişi sağlamıştır. “Böyle olmakla birlikte, tek-parti yönetimi boyunca Cumhurbaşkanı olan Atatürk ve İnönü, *başkanlık sistemlerindeki* devlet başkanları gibi geniş yetkilerle hareket etmişlerdir.” (Yazıcı, 2011: 116)

İlk askeri darbenin hemen ardından Türk halkının tanıştığı koalisyonlar hususuna da olumlu açıdan baktığımızda ileriye dönük demokratik kazanımların olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Genel başkan anlamında Süleyman Demirel, Turgut Özal, Recep Tayyip Erdoğan'ın partilerini tek başına iktidara taşırlarken hemen öncesinin koalisyon hatıralarının etkili olduğunu

⁵ 1876'dan itibaren “değişik tarihlerde altı adet yeni *Anayasa* yaptık. Bunların her biri hazırlanırken ülkemizde büyük sorunlar yaşıyor, dar boğazlardan geçilmeye çalışılıyordu.” (Türk, 2012: 3).

söylemek çok da yanlış değildir. Bahsedilen son *Anayasa* ile öncekilerde “temsil makamı konumunda olan Cumhurbaşkanı’nın yetkileri genişletilmiş, *yarı başkanlık sistemini* anımsatacak tarzda işlevsel kılınmıştır. Devletin hemen hemen bütün üst düzey yöneticilerinin, valilerin, üniversite rektörlerinin, *Anayasa Mahkemesi* üyelerinin, üst mahkemelerin, yargıç ve savcılarının atanmalarının, siyasi sorumluluğu bulunmayan bir makam tarafından yapılması, parlamenter demokratik sisteme uymadığı öne sürülerek devamlı tartışıldı.” (Türk, 2012: 19)

Tecrübelerinin ulaştığı son noktada *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi* ile kültürel birikime uygun bir halde seçim sonrasında «halkla özdeşleşen başkan şahsında toplumsal birliği temsil etme” (Bezci, 2005: 91) statüsü kazanmıştır. Sömürgecilik yarısının figürü olarak ortaya konulan, birikimi birkaç yüzyılı dahi bulmayan Afrika’daki, Latin Amerika’daki kötü örnekler, Türk milletinin önünü kesemeyecektir. Demokrasi kültürünün yaygınlaşması, üzerinde kıskançlıkla disiplinlerarası akademik çalışmalar yapılması, ulaşılan verilerin yapılan değerlendirmelerin bilim dünyası ve kamuoyu ile paylaşılması sisteme işlerlik sağlayacaktır.

“Ya hep, ya hiç” zıtlaşmasından uzak, genel menfaatlerde uzlaşılabilen, ideolojik çatışmaya sürüklenmeyen, yürütmenin köşeye sıkışması için yargı üzerinden yürünmeyen sistemin işlerliği «millî varlık» anlayışının geliştirilmesinde medya, STK’lar, üniversiteler de paydaş kılınmalıdır. Bilhassa her dönemde kendilerine yol bulmakta zorlanmayanların şahsî menfaatlerin peşinden koşanlara fırsat verilmemelidir. Demokrasi ve uzlaşma kültürü geliştirilmesi yolunda bilhassa genel değerlerden vesileler ortaya çıkarılmalıdır. Bayramlar, eğlenceler, festivaller, seminerler, çalıştaylar, paneller, sempozyumlar, kongreler, kurultaylar, zirveler, müzakereli etkinlikler, şehrengizler, oratoryolar organize edilerek geniş kitlelerin rol üstlenmesinin önü açılmalıdır.

Muhtemelen otuz yıldan daha fazla sisteme bir şekilde katkıda bulunacak olan gençlerin, tarihî realitelerden haberdar edilerek sahiplenmesi sağlanmalıdır. Böylelikle sistem ilerideki liderlerini de yetiştirecektir. Gelecek nesillerin yetiştirilmesi, sistemin vazgeçilemez görevlerinden kabul edilmelidir. Eğitimin her kademesinde çocuklarla ve gençlerle bütünleşen örneklandırmeler yapılarak özümseme, benimseme ve sahiplenme duyguları geliştirilmelidir. Müstakil faaliyet gösteren bireysel gelişim, belediyeler bünyesinde çalışan hayat

boyu gelişim, bakanlığın gençlik, üniversitelerin sürekli eğitim merkezleri içinde *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine* yönelik esaslı seminerlerin yapılması, seçkin katılımcılar sayesinde tahminlerin ötesinde olumlu sonuçlar vermesi muhtemeldir. Zira sistemle, tek bir kişi Türk milletinin geleceğini doğrudan etkilemektedir. Birey yarıştığı kişilerle anlam kazanmaktadır. Bilhassa yükseköğretim içindeki etkinlikler enerji kazanımı ve kontrolü de sağlamaktadır. Unutulmaması gereken hususların başında “Türkiye’de demokrasinin başarılarının ve başarısızlıklarının birinci derece sorumluları” (Heper, Sayarı, 2008: 272) siyasi liderlerdir.

Devletin işleyişinin kolaylaştırılması yolunda 2018 yılında gidilen erken seçimle, hemen hiçbir tartışma olmaksızın hükümet tesis edilmiştir. Böylelikle devlet yönetiminin işleyişi hemen fark edilmiştir. Zaman ve kaynak kaybı yaşanmamıştır. Bu husus sadece iç politikada değil, dış politikada da kazanım sağlamıştır. Böylelikle «coğrafyanın umudu» (Ay, 2015) Türkiye beklentileri ile hedeflerini daha çok kuvvetlendirmiştir. Rejim probleminden uzak, üniter yapısını titizlikle koruyan milli irade, içeride ve dışarıda güçlü devletin de teminatıdır.

Uzmanlaşmayı kolaylaştıran “*başkanlık sisteminin en avantajlı yanı güçlü ve istikrarlı bir yürütme yapısına sahip olmasıdır.*” (Kılıç, 2016: 475) *Anayasa* tartışmaları içinde uzun zaman devam eden “kuvvetler ayrılığının” (Özkorkut, 2013: 15-25) keskin bir şekilde gerçekleşmesiyle “üstün olmayan” (Turhan, 1993: 33) yürütmenin güçlü olması demokrasiyi de güçlendirir. Kişisel özelliklerin fark edilmesini, süratli bir şekilde sonuç vermesini kolaylaştırır. Tartışmaları sağlıklı bir zeminde yapılmaması da 2016 yılından sonraki süreçte Türk milleti tercihini *parlamentar sistem* yerine *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi*’nden yana kullanmıştır. Cumhurbaşkanı doğrudan millet tarafından seçildiğinden, kamuoyu sürekli dikkate alınmaktadır.

Yetki ve organları arasındaki “ilişkiler, merkezi-yerel yönetim ilişkileri ve atanmış-seçilmiş ilişkileri demokratik siyasetin ilkeleri ile dizayn edilmelidir.” (Miş, 2015: 94-95) ABD’de olduğu gibi muhalefet partilerinden (Sartori, 1997: 119-120) de destek alınabilecek bir diyalog ortamı mutlaka oluşturulmalıdır.

SONUÇ

Köklü bir birikimden, farklı medeniyetlerden beslenen devlet idaresi, mensubu ve hizmetinde olduğu, kültürel kimliği yönetime taşıyıp, toplumsal problemlere çözüm üretmeye çalışarak evrensel gelişmeler doğrultusunda kendisini güncelleyebildiği oranda ülkesinde güçlü, istikrarlı, başarılı, kalıcı, dışarıda da dostluğu aranan, düşmanlığından korkulan, lider ve örnek bir ülkenin teminatı olmuştur.

Fransız ve Sanayi Devrimlerinin sonuçlarına bağlı olarak yönetim ve üretim biçimini değiştiren Avrupa'nın karşısında giderek fakirleşen, zirai üretime ve ekonomiye dayanan ülkeler, batıdaki yönetim şeklinin alınmasıyla durumlarını düzeltebilecekleri gibi kolaycı ve yanıltıcı bir kanaate kapıldılar. Her iki devrimin başlangıcından itibaren menfi etki alanına dahil olan Türkiye de aynı düşünceden hareketle, 1876 yılında *Kanun-ı Esasî*'yi ilan ve meşruti idareyi tesis etti.

Meşrutiyeti ilan eden II. Abdülhamit, Avrupa karşısında toplumun geleneklerine dayalı İslamî esaslı bir fikir akımının hazırlayıcısı ve lideri olarak eğitim, ekonomi, enerji ve ulaşım alanındaki mevcut durumu değerlendirme ve yeni kaynaklar ortaya çıkarma amaçlı çok fonksiyonel bir programla ortaya çıktığında, hem kendisi, hem fikir akımı, hem de ülkesi, dünyayı sömürgelere ayırma, memleketi işgal yarışına girenlerin ortak hedefi haline geldi.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında öne çıkan *Anayasa* mücadelesi, müteakip yüzyıl boyunca da sürdü. Birinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında uluslararası platformlarda ülkenin paylaşılması, Mütareke döneminde Türklüğün ölüm-kalım mücadeleleri zamanların dahi konu gündemden hiç düşmedi. Mustafa Kemal Paşa tarafından *Amasya Tamimi*'nde dünyaya duyurulan «milletin istiklalinin yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır» kararının gereği olarak bir yandan milli bağımsızlık, diğer taraftan da millî egemenlik sağlanmaya çalışıldı. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılması, düzenli ordu birliklerinin kurulması, barış görüşmelerine kapıların daima açık bırakılması aynı gayretin tezahürleriydi.

Türklüğün bağımsızlık mücadelesinde Türkiye Büyük Millet Meclisi ordularının ilk zaferinin İnönü'de elde edilmesine müteakiben “meclisin başkanı hükümetin de başkanıdır” prensibinin benimsendiği 1921 *Teşkilât-ı Esasiye*

Kanunu kabul edilmiştir. *Meclis Hükümeti Sistemi* ile güçlü bir şekilde kuvvetler birliğini savunan bu *Anayasa*, Anadolu Türklüğünün bağımsızlık argümanlarından birisi sayılmıştır.

26 Ağustos 1922 sabahı Kocatepe’de başlayıp, beş gün sonra Dumlupınar’da kesinleşen Büyük Taarruz ile emperyalist unsurlar 9 Eylül’de İzmir’den Adalar Denizi’ne dökülmüştür. Türklük, 1923 yılında *Lozan Barış Antlaşması* ile bağımsızlığını dünyaya kabul ettirmiş, aynı yılın 29 Ekim’inde de cumhuriyeti ilan ederek parlamenter sisteme geçmiştir. 95 yıl sonra 24 Haziran 2018 tarihinde gerçekleştirilen erken genel seçimle, Türkiye Cumhuriyeti, ikinci tura kalmaksızın *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi*’ne fiilen geçmiştir. Sistemin gereği olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri de belirlenmiştir. Sistemde belirsizlik diye bir seçenek bulunmadığı görülmüş, daha etkili olabilme yolunda önemli tecrübe kazanılmıştır. Cumhurbaşkanının bizzat halk tarafından seçilmesi devlet başkanına büyük bir güç kazandırdığı görüldüğünden halka ulaşabilme çabası daha da artmıştır. Seçmen ile mebus arasındaki mesafenin kısaltılması, ilişkilerin yakınlaştırılması, takip payının azaltılması toplumu öne çıkarmıştır. Tasarlanan projeler, süratle gerçekleştirilme aşamasına gelmiştir. Hızlı geçişe ayak uyduramayanların, eskiden olduğu gibi devam edenlerin sistemi daha da ileriye götürmeye engel teşkil ettiği ve edeceği aşikârdır. Bu tür engeller bilgi ve fikirle aşılabacaktır.

Yürütme istikrarı, siyasi istikrarın da garantisi olduğundan millî iradenin doğrudan tecellisi, vesayeti de geçersiz kılmış, halkın bizatihi etkinleştiği demokratik sistem gerçekleşmiştir. Eğitim, kültür, sağlık, ekonomi, ticaret, savunma sanayi gibi hemen her alanda gelişim çizgisi, halkın etkin bir halde paydaş olduğu, istikrar içinde sürdürülebilir hale gelmiştir.

Toplum sistemi benimsediğinde olumsuzlukları engelleme kadar olumlu adımların daha kolay, daha hızlı daha etkili bir şekilde atılabileceği anlaşılmaktadır. Avantaj ve dezavantajları bulunan sistem, çift başlıktan kaynaklanan “belirsizliği” bertaraf ederek, Türk milletinin siyasi, sosyo-ekonomik birikimiyle işlerlik kazandırılmalıdır. Yerli ve fonksiyonel bilgi, fikir üretim mekanizmaları oluşturulmalı, işlevleri sosyal birliktelik içinde yaygınlaştırılmalıdır. Üniversiteler, araştırma merkezleri, anormalliklerden beslenmeyen STK’lar sistemin yenilenme ruhuna yaraşır bir şekilde gelişime açılmalıdır. Eski ile

eskimiş tamamen ayrılmalıdır. Türklüğün binlerce yıllık birikimi, bu husustaki en önemli kaynak kabul edilmelidir.

Demokrasiye geçiş öncesi ve elbette ki demokrasi döneminde Türkiyemizin bir parlamentosu olmuştur, vardır ve ilelebet de var olacaktır. *Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi*'ne geçiş ile siyasi krizlerin zemini temizlenmiştir. Türk parlamentosu bu zemin üzerinde ilerleyişini sürdürmektedir. Hukuki platformdaki uyum çabaları, sosyo-kültürel zenginliklerin dikkate alınmasıyla çok daha anlamlı hale gelecektir.

Türk Demokrasisi sarsıntılı, sancılı dönemlerden geçmesine rağmen köklü bir devlet geleneğinin devamı olarak kendini göstermiş, bölgesinde ve mensubu olduğu medeniyet ve kültür dairesi içinde hiçbir ülke ile kıyaslanamayacak büyük bir tecrübe kazanmıştır. Tercih ettiği yeni sistemle de kazanmaya devam edecektir. Halkın ihtiyaçları ve talepleri doğrultusunda, bilhassa gençliğin sistemi sahiplenmesi sonucunda siyaset üretilmesi ile herhangi bir yanlışlık yapmadan her alanda liderlik yarışını hızlandıracak, niteliğini artıracaktır.

KAYNAKÇA

- AKANDERE, Osman (1998). **Millî Şef Dönemi Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler 1938-1945**, İz Yay., İstanbul.
- AKIN, Rıdvan (2002). **TBMM Devleti (1920-1923: Birinci Meclis Döneminde Devlet Erkları ve İdare**, İletişim Yay., İstanbul.
- AKKOYUN, Turan (2016). “**Anadolu’ya Girişten İstanbul’un Fethine Devlet Yönetimindeki Gelişmeler**”, Fırat Üniversitesi I. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu 13-15 Ekim 2016, ASOS Yay., Elazığ, ss. 140-157.
- AKKOYUN, Turan (2013a). “Çağdaş Devlet Yönetiminin Türklerdeki Temelleri ve Gelişimi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Kemal Göde Armağanı, ss. 559-590.
- AKKOYUN, Turan (2000). “Gelen Medeniyet ile Biten Osmanlı”, **Yeni Türkiye**, nr. 33, Mayıs-Haziran, ss. 217-219.
- AKKOYUN, Turan (2018). “Postmodern Darbe Sürecinde Sosyal Travmanın Toplumunu Yeniden Şekillendirmesi”, **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Uluslararası Şiddet ve Sosyal Travma Kongresi**, Samsun 26-28 Nisan.
- AKKOYUN, Turan (1998). “Türkiye’ye Cumhuriyet Rejiminin Gelişi”, **Güneyde Kültür**, X, nr. 110, Nisan, ss. 32-40.
- AKKOYUN, Turan (2013b). “Türklerin İslâmiyet’i Kabulü ve Devlet Yönetimindeki Etkileri”, **Türkoloji Üzerine Araştırmalar**, nr. 7, Ekim, ss. 7-37.
- ASLAN, Yavuz (2001). **TBMM Hükümeti 1920-1923**, Yeni Türkiye Yay., Ankara.
- AY, Ahmet (2015). “Başkanlık Sistemine Doğru”, **Milat**, 4 Şubat.
- BEZCİ, Bünyamin (2005). “Demokrasi ve Başkanlık Sistemi”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, (3: 2), ss. 77-91.
- ÇOKER (1994), **Türk Parlamento Tarihi: Millî Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923**, Hazırlayan: Fahri Çoker, I, TBMM Vakfı Yay., Ankara.
- COŞKUN, Vahap (2017). “16 Nisan 2017 Tarihinde Kabul Edilen Anayasa Değişikliklerinin Değerlendirilmesi”, **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, XXII, nr. 36, ss. 3-30.
- DANIŞMENT, İsmail Hami (1979). **Tarihî Hakikatler**, I, Tercüman Tarih ve Kültür Yay., İstanbul.

- ESEN, Bülent Nuri (2011). **Anayasa Penceresinden (Makaleler ve Görüşler)**, Türk Hukuk Kurumu Yay., Ankara 2011.
- FUAD, Fatim (1973). “Devletin Başımı Millet Seçmeli”, **Son Havadis**, 22 Mart.
- GENEL, Mehmet Gökhan (2015). “Türkiye Basınında Başkanlık Sistemi Tartışmaları: Köşe Yazarları Özelinde Bir Araştırma”, **Online Academic Journal of Information Technology**, Bahar, VI, nr. 19, ss. 57-98.
- GÖKA, Erol (2017). **Türklerin Psikolojisi**, Kapı Yay., İstanbul Haziran.
- GÖZLER, Kemal (2007). “Devlet Kavramı”, <http://www.anayasa.gen.tr/dgt-devletkavrami.pdf> erişim 9 Kasım 2018, 09.23.
- GÜNEŞ, İhsan (1997). **Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)**, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul.
- GÜZEL, Hasan Celâl (2013). “Türkiye’de Yarı Başkanlık Sistemi Uygulanabilir”, **Yeni Türkiye**, nr. 51, Mart- Nisan, ss. 476-478.
- HACIFETTAHOĞLU, Murat (2016). **Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi Dönemi Siyasal Rejimi ve Anayasal Düzeni**, Adalet Yay., Ankara Haziran.
- Hem (2017). “Hem Doğuya, Hem Batıya Mesaj Yüklü Ziyaretler”, **Yeni Şafak**, 18 Nisan.
- HEPER, SAYARI (2008). **Türkiye’de Liderler ve Demokrasi**, Editör: Metin Heper, Sabri Sayarı, Kitap Yay., İstanbul Mart.
- İYİMAYA, Ahmet (2017). “Anayasa Değişikliği Ekseninde Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi (Anatomik ve Diyalektik Bir Yaklaşım)”, **Yeni Türkiye**, nr. 94, Mart-Nisan, s. 74. ss. 71-89.
- KARATEPE, Şükrü (2017). **Darbeler ve Anayasalar**, A Kitap Yay., Ankara Ekim.
- KILIÇ, Doğan (2016). “Türkiye’de Bitmeyen Tartışma: Hükümet Sistemi Üzerine Değerlendirmeler”. **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, XX, nr. 1, ss. 447-510.
- KÖYLÜ, Murat (2016). **27 Mayıs’tan 15 Temmuz’a Darbelerin Siyasi Tarihi**, Kripto Yay., Ankara.
- MİŞ, Nebi vd. (2015). **Dünyada Başkanlık Sistemi Uygulamaları: ABD, Brezilya, Arjantin, Meksika, Güney Kore ve Şili**, Seta Yay., Ankara.

- ÖZKORKUT, Nevin Ünal (2013). “Egemenlik ve Kuvvetler Ayrılığı İlkesi Açısından Türk Anayasalarına Tarihsel Bir Bakış”, **Cumhuriyet’in 87. Yılında Anayasa ve Dış Politika Tartışmaları Bilimsel Toplantı Bildirileri 23 Aralık 2010**, Hazırlayanlar: Yasemin Türkkkan ve Emre Saral, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, ss. 15-25.
- SARTORİ, Giovanni (1997). **Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği**, Çev. Ergun Özbudun), Yetkin Yay., Ankara.
- SİRMEN, Ali (2014). “10 Ağustos 2014 Türkiye”, **Cumhuriyet**, 12 Ağustos.
- SOFUOĞLU, Ebubekir (2017). “Cumhuriyet Tarihi Boyunca, İstikrarsız Yönetim Örnekleri ve Cumhurbaşkanlığı Sistemi”, **Yeni Türkiye**, nr. 94, Mart- Nisan, ss. 1-7.
- TOGAN, A. Zeki Velidi (1983). **Tarihte Usûl**, 3. b., Enderun Kitabevi Yay, İstanbul.
- TURHAN, Mehmet (1993). **Hükümet Sistemleri**, Gündoğan Yay., Ankara.
- Türk (1967). **Türk İstiklâl Harbi**, II, **Batı Cephesi** 6/1 Büyük Taarruza Hazırlık ve Büyük Taarruz (10 Ekim 1921-31 Temmuz 1922), Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- Türk (2012). **Türk Ocakları Genel Merkezinin Anayasa Değişikliğine İlişkin Görüş ve Düşünceleri**, Ankara 25 Ocak.
- ULUŞAHİN, Nur (1999). **Anayasal Bir Tercih Olarak Başkanlık Sistemi**, Yetkin Yay., Ankara.
- ÜÇÜNCÜ, Uğur (2012). **Türk Kamuoyunda Büyük Taarruz**, Altın Post Yay., Ankara.
- VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet (1973). “1946 Seçimlerinden Bugüne”, **Cumhuriyet**, 4 Mart.
- VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet (1990). **İlk Meclis: Millî Mücadele’de Anadolu**, Çağdaş Yay., İstanbul Eylül.
- YAZICI, Serap (2011). **Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri: Türkiye İçin Bir Değerlendirme**, 2. b., İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul Şubat.